

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ГВОЗДІЙ Валентин Анатолійович

УДК 342.98 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
ХРИСТИНЧЕНКО Надія Петрівна,
Тернопільський національний
економічний університет,
професор кафедри безпеки, правоохоронної
діяльності та фінансових розслідувань.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
КОЛПАКОВ Валерій Костянтинович,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри адміністративного і
господарського права;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ПЛУГАТАР Тетяна Анатоліївна,
Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України,
вчений секретар.

Захист відбудеться «26» вересня 2020 року о 12-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.04 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розіслано «26» серпня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Банах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблеми діяльності та правового статусу органів адвокатського самоврядування набувають нині надзвичайної актуальності, оскільки їх ефективне функціонування обумовлює успішність судової реформи, відновлення довіри громадян до правоохоронних та правозахисних органів. Зміцнення демократичних відносин в українському суспільстві має внаслідок цього зростання потреби фізичних і юридичних осіб в отриманні кваліфікованої правової допомоги. Натомість це призводить до зростання кількості адвокатів та їх затребуваності: якщо станом на листопад 2014 р. у лавах адвокатської спільноти перебувало 28019 осіб, то у листопаді 2019 р. – вже 53262.

Забезпечення незалежності адвокатів, вирішення питань їх захисту та сприяння професійному розвитку Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» віднесено до завдань органів адвокатського самоврядування. У діяльності органів адвокатського самоврядування – Національної асоціації адвокатів України, з'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої ревізійної комісії адвокатури, Конференції адвокатів регіону, Ради адвокатів регіону, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії та Ревізійної комісії регіону – виявляється самоврядне управління, яке паспортом спеціальності 12.00.07 віднесено до формули спеціальності «адміністративне право і процес».

Складність адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування обумовлена комплексним характером низки правових норм, які його регулюють. Водночас, на жаль, адміністративно-правові аспекти функціонування органів адвокатського самоврядування ще не були предметом окремого дисертаційного дослідження. Якщо адміністративно-правове забезпечення діяльності правоохоронних і правозахисних органів досліджували у своїх працях такі науковці, як: М. Ануфрієв, О. Бандурка, О. Безпалова, А. Берlach, К. Беляков, В. Білоус, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Заросило, Р. Калюжний, І. Катеринчук, О. Кобзар, М. Ковалів, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, М. Корнієнко, С. Кузніченко, О. Кузьменко, А. Куліш, М. Курко, Я. Лазур, М. Лошицький, Р. Миронюк, Т. Мінка, О. Музичук, В. Настюк, О. Нікітенко, А. Новицький, В. Петков, С. Петков, Т. Плугатар, А. Подоляка, Є. Попович, О. Рябченко, А. Собакарь, С. Стеценко, О. Угровецький, Н. Христинченко, Л. Чистоклетов, І. Шопіна, О. Юнін та інші автори, то питання адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування залишаються недостатньо вивченими.

Відсутність наукового підґрунтя удосконалення правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій як інститутів публічного права, гальмує їх розвиток та не дає змоги повною мірою вирішити наявні у законодавчих та підзаконних актах, а також у правозастосовній практиці проблеми та суперечності. Вказане й обумовлює актуальність та важливість обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до цілей 11, 12.4, закріплених у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, схваленій постановою Верховної Ради України від 4 жовтня

2019 р. № 188-IX; п. 12 Плану заходів на 2019 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 657-р; п. 4 розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; п.5.6 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; п. 1, 10, 14 Розділу 1 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Дисертацію виконано у межах Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», як складову частину тем науково-дослідних робіт: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» на 2019–2024 рр. (номер державної реєстрації: 011911100492) та «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» на 2014–2018 рр. (номер державної реєстрації: 0113U07698).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу законодавства України та зарубіжних держав охарактеризувати сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування та сформулювати пропозиції і рекомендації щодо його вдосконалення.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

- з'ясувати методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права;
- сформулювати поняття органів адвокатського самоврядування та охарактеризувати їх функції у системі органів публічного управління;
- визначити адміністративно-правові аспекти становлення та розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні;
- з'ясувати сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування;
- визначити права та обов'язки органів адвокатського самоврядування;
- охарактеризувати гарантії діяльності та юридичну відповідальність органів адвокатського самоврядування;
- простежити особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах;
- сформулювати проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування;
- визначити напрями вдосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є органічне поєднання загальнонаукових та галузевих методів пізнання, об'єднаних системним підходом до правових феноменів і процесів, охоплених предметом та завданнями дослідження. За допомогою методів *аналізу* та *синтезу*, *дедукції* та *індукції* було досліджено методологічні засади правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права, а також особливості функцій останніх у системі органів публічного управління (підрозділи 1.1, 1.2). Метод *моделювання* було застосовано під час визначення прав та обов'язків, гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування, а також визначення напрямів удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.2, 2.3, 3.3). *Історико-правовий* та *компаративно-правовий* методи використано під час дослідження генези розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні та в зарубіжних державах (підрозділи 1.3, 3.1). *Структурно-функціональний* метод, а також метод *сходження від загального до конкретного* дав змогу структурувати проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.3, 3.2). Метод *документального аналізу* дав змогу визначити особливості адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2, 3.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці українських та закордонних фахівців у галузі теорії права, конституційного та адміністративного права, адміністративного процесу, інформаційного, фінансового, цивільного, господарського, кримінального та інших галузей права. У роботі також використано наукові здобутки, відображені у працях фахівців з філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних наук.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про запобігання корупції», «Про Кабінет Міністрів України», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, а також інші правові акти, якими регулюється функціонування правозахисних та правоохоронних органів.

Емпіричну основу дослідження складають практика діяльності Національної асоціації адвокатів України, з'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Вищої ревізійної комісії адвокатури, а також регіональних органів адвокатського самоврядування, звітність міжнародних правозахисних організацій та національних органів публічної влади, політико-правові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб на підставі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад адміністративно-правового забезпечення саморегульованого управління як елементу публічного управління, а також адміністративно-правових актів, які регулюють діяльність органів адвокатського саморегулювання, визначити особливості їх адміністративно-правового статусу і сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення. Основними положеннями дисертації, які характеризують рівень її наукової новизни, зокрема, є:

вперше:

– визначено методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних організацій у науці адміністративного права, які являють собою сукупність об'єднаних системним підходом прийомів і способів збирання, обробки, узагальнення, аналізу, моделювання та оприлюднення відомостей та даних, які, із додержанням вимог достовірності та надійності, характеризують роль, місце, структуру та особливості правового забезпечення самоврядних організацій в їх публічно-правовому аспекті;

– обґрунтовано, що самоврядування являє собою один із різновидів управління, метою якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або територіального співтовариства, а орган адвокатського самоврядування за своєю правовою природою є квазі-державним органом, який є суб'єктом публічно-правових відносин, виконує за дорученням держави низку функцій, пов'язаних із упорядкуванням адвокатської діяльності шляхом забезпечення незалежності адвокатів, їх захисту від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня адвокатів та створення спеціальних інструментів для виконання вказаних завдань;

– на підставі аналізу адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, їх делегованих та дискреційних повноважень, особливостей виконання ними функцій публічного управління (прогнозування, планування, регулювання, координації, обліку та контролю) доведено, що вказані органи здійснюють самоврядне управління, яке входить до формули спеціальності науки адміністративного права, є суб'єктами адміністративно-правових відносин, наділені владними повноваженнями щодо об'єкта управління (адвоката) і мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати вказані об'єкти управління;

удосконалено:

– періодизацію розвитку органів адвокатського самоврядування, яка об'єднує три періоди: а) перший (1795–1918 рр.), для якого характерними були відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій для можливості реалізації ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку Міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування; б) другий (1918–1991 рр.) – існування системи органів квазі-самоврядування адвокатської спільноти за часи радянської влади на території України, домінантне державне регулювання, спрямоване на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади, для якого характерними були утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; відсутність єдиного національного (республіканського) центрального органу самоврядування адвокатів, і фактично штучного роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення адвокатами своїх актуальних проблем; організація і контроль за їх діяльністю з боку органів державної влади і партійного апарату; пряме втручання

органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, зокрема щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів; в) третій (1991 р. – дотепер) – утворення і розвитку національних органів адвокатського самоврядування в умовах незалежної демократичної України;

– класифікацію прав і обов'язків органів адвокатського самоврядування, побудовану за критерієм виконуваних ними функцій;

– підходи до сутності гарантій органів адвокатського самоврядування як сукупності загальних та спеціальних умов і засобів реалізації їх прав та обов'язків, що забезпечують їх діяльність, і обґрунтовано їх розмежування на загальні та спеціальні;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика тенденцій розвитку судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування і типологізація основних підстав судового оскарження суб'єктами у порядку адміністративного судочинства своїх порушених прав та інтересів у сфері адвокатського самоврядування, що включає судові оскарження: а) рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо відмови у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; б) рішень про відмову у порушенні дисциплінарної справи; в) порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України; г) процедури скликання конференції адвокатів; г) процедури порушення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної справи та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; д) накладання дисциплінарних стягнень за прострочення або несплату щорічного внеску на реалізацію повноважень органів адвокатського самоврядування;

– узагальнення особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах і охарактеризовано дві основні моделі цих органів: а) національна асоціація (Франція, Італія, Іспанія та ін.), що складається із регіональних осередків (членські внески пропорційно розподіляються між центральними та регіональними органами; наявність ієрархічності дисциплінарної практики, тобто можливість оскарження дисциплінарного суду першої інстанції у центральному дисциплінарному суді); б) територіальні адвокатські палати (Німеччина, США, Австрія), що характерно для держав з федеративним устроєм (членські внески залишаються на місцевому рівні, однак за необхідності загальнонаціональні проблеми адвокатської спільноти вирішуються на федеральному рівні);

– пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення можуть бути використані та вже використовуються у:

– науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження проблем удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування (Акт впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 29 січня 2020 р.);

– *правотворчості* – для розробки змін і доповнень до актів адміністративного законодавства, які регулюють відносини у сфері забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування в Україні;

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення організації та діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні (Акт впровадження Національної асоціації адвокатів України від 13 січня 2020 р.);

– *навчальному процесі* – при підготовці підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Суд, правоохоронні та правозахисні органи України» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру, а також при проведенні занять з цих дисциплін (Акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 10 лютого 2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах: «Адвокатура України: історія та сучасність» (м. Тернопіль, 25 січня 2013 р.); «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.); «Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства» (м. Київ, 2 липня 2015 р.); «Адвокатура України: історія та сучасність» на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфіровича Витвицького (м. Львів, 24 листопада 2015 р.); «Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція» (м. Київ, 27 листопада 2015 р.); «Європейський вимір реформування публічного управління в Україні» (м. Київ, 24 листопада 2016 р.); «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (м. Одеса, 17 листопада 2018 р.); «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 р.); «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (м. Київ, 29 листопада 2019 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 10 грудня 2019 р.); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.); «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.); «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти» (м. Львів, 12–13 лютого 2020 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 р.), а також у матеріалах круглого столу, присвяченого 71-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, висвітлено у двадцяти двох наукових працях автора, серед яких: шість наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття у фаховому науковому виданні Європейського Союзу, п'ятнадцять тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, з них основного тексту – 217 сторінок. Список використаних джерел налічує 293 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми роботи, ступінь наукової розробленості проблеми, вказано на зв'язок роботи науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методи; охарактеризовано наукову новизну роботи, її практичне значення, висвітлено дані про апробацію й публікацію результатів дослідження, а також про структуру та обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Методологічні засади дослідження сутності самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права»* з'ясовано особливості підходів до сутності категорії «самоврядні (саморегульовані) організації». Визначено, що, незважаючи на важливість досконалого регулювання адміністративно-правового статусу самоврядних організацій, у науці адміністративного права ще не сформовано його теоретико-методологічні засади, а акти адміністративного законодавства в означеній сфері характеризуються значним рівнем недосконалості. Акцентовано увагу на міжнародному досвіді у досліджуваній сфері, зокрема, на рішенні Європейського суду з прав людини у справі «ЛеКонт та інші проти Бельгії» (1981 р.), яким Орден лікарів Бельгії визнано інститутом публічного права. Присвячено увагу розмежуванню між термінами «самоврядні», «саморегульовані» і «саморегулюючі» організації. Простежується розвиток законопроектної роботи, спрямованої на врегулювання правового статусу саморегульованих організацій. З'ясовано, що більшість законопроектів у цій сфері являли собою повне або часткове дублювання положень Модельного закону про саморегульовані організації, прийнятого на двадцять дев'ятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-членів Співдружності Незалежних Держав (Постанова від 31 жовтня 2007 р. № 29-7). Обґрунтовано, що проблема визначення та удосконалення правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій потребує прийняття законодавчого акту, яким поняття, ознаки, форми вказаних організацій були б визначені з опорою не на досвід Співдружності Незалежних Держав, як у попередніх проектах, а на досвід держав Європейського Союзу.

У підрозділі 1.2 *«Поняття органів адвокатського самоврядування та їх функції у системі органів публічного управління»* обґрунтовано, що самоврядування являє собою один з різновидів управління, метою якого є досягнення спільних цілей шляхом консолідації та кооперації зусиль членів певного професійного, освітнього або територіального співтовариства. Сформульовано поняття органу адвокатського самоврядування. Охарактеризовано зміст функцій органів адвокатського самоврядування у системі публічного управління. З'ясовано, що у системі публічного управління органи адвокатського самоврядування призначені створювати умови для безперешкодної комунікації суб'єктів адвокатської діяльності між собою та з органами публічної влади, міжнародними організаціями, громадянським суспільством, що складає зміст забезпечувальної функції. Виокремлено дві основні форми реалізації забезпечувальної функції: представницьку (як представництво спільних інтересів адвокатів) і комунікативну (як створення умов та засобів для

безперешкодного обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин).

У підрозділі 1.3 «Становлення та розвиток органів адвокатського самоврядування в Україні: адміністративно-правовий аспект» досліджено генезу адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування. З'ясовано, що перший етап їх становлення та розвитку розпочався під час перебування українських земель у складі інших держав, з чим пов'язана диференціація часових меж для різних регіонів. Для цього етапу характерним є регулювання ліберально-буржуазним законодавством; відносна автономність органів самоврядування адвокатів та надання гарантій незалежності під час реалізації ними повноважень щодо прийому до адвокатської корпорації нових членів, здійснення дисциплінарного нагляду за діяльністю адвокатів та підтримки професійних стандартів й етичних норм; наявність нагляду з боку Міністерства юстиції та відповідних важелів адміністративного впливу з боку виконавчої влади; організація відповідно до адміністративно-територіального устрою судової системи; штучне уповільнення з боку держави процесів утворення нових органів адвокатського самоврядування.

З урахуванням територіального розподілу України, вказаний етап складався з таких періодів, для яких характерними були такі організаційні форми: 1) палати адвокатів, загальні збори на українських землях, що у 1795 р. відійшли до Австро-Угорської імперії: а) 1849–1868 рр. – період формування правових передумов функціонування органів адвокатського самоврядування («Тимчасове положення про адвокатуру» 1849 р.) та фактичне утворення перших палат адвокатів на українських землях (1862–1865 рр.); б) 1868–1939 рр. (Буковина – до 1923 р., Східна Галичина та Волинь – до 1932 р.; Закарпаття – до 1939 р.) – період безпосереднього розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Австро-Угорської імперії («Положення про адвокатуру» 1868 р.; Дисциплінарний статут 1872 р.); в) 1923–1940 рр. – період звуження повноважень органів адвокатського самоврядування (за нормативно-правовими актами держав, до складу яких увійшли українські землі колишньої Австро-Угорської імперії); 2) ради та загальні збори присяжних повірених на українських землях, що входили до складу Російської імперії з 1864 р. до 1918 р. – період утворення та розвитку органів адвокатського самоврядування в умовах адміністративно-правового регулювання за законодавством Російської імперії («Судові статuti» 1864 р.).

Визначено особливості другого етапу розвитку адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування, який охоплював перебування українських земель у складі СРСР. Аргументовано, що особливостями третього етапу (1991 р. – дотепер) є утворення і розвиток національних органів адвокатського самоврядування незалежної України у формах: з'їзду адвокатів України та конференцій адвокатів регіону, Ради адвокатів України та рад адвокатів регіону, Вищої та регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої та ревізійних комісій адвокатів регіонів (Закони України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р.).

Розділ 2 «Характеристика адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Сутність та особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування» визначено, що удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування має сприяти не лише підвищенню ефективності адвокатської діяльності та функціонування вказаних органів, а й має позитивно позначитися на стані правоохоронної та правозахисної сфер нашої держави.

Акцентовано увагу на тому, що адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування є складовою більш широкої категорії – правового статусу означених органів. Органи адвокатського самоврядування, як будь-який суб'єкт правових відносин, мають загальну правоздатність і дієздатність, які виникають з моменту їх заснування (створення, реєстрації у встановленому законодавством порядку). Конституційно-правовий статус органів адвокатського самоврядування визначає межі їх компетенції у конституційно-правових відносинах (це питання малодосліджене у наукових джерелах, однак закріплення у ч. 2 ст. 131 Конституції України положення щодо того, що Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, двох з яких обирає з'їзд адвокатів України, обумовлює правомірність розгляду правового статусу вказаного органу адвокатського самоврядування в конституційно-правовому аспекті). Низка інформаційних прав і обов'язків органів адвокатського самоврядування, зокрема, у сфері захисту персональних даних та доступу до публічної інформації, обумовлює доцільність виокремлення інформаційно-правового статусу органів адвокатського самоврядування. Крім того, необхідно виокремити цивільно-правовий, фінансово-правовий, господарсько-правовий статус вказаних органів, а також їх процесуальний статус, який міститиме адміністративно-процесуальний, цивільно-процесуальний, господарсько-процесуальний тощо.

У підрозділі 2.2 «Права та обов'язки органів адвокатського самоврядування» визначено, що названі права й обов'язки являють собою органічне поєднання самоврядних і делегованих державою міри можливої та необхідної поведінки суб'єктів публічно-правових відносин, визначених нормами правових актів, спрямованих на впорядкування адвокатської діяльності, захист та підтримання високого професійного рівня адвокатів, забезпечення ефективної діяльності цих органів.

З огляду на види нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність органів адвокатського самоврядування в Україні, можна розглядати їх повноваження як такі, що мають закріплення в: а) законодавчих нормативно-правових актах (поки що це Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»); б) підзаконних нормативно-правових актах (наприклад, Статут недержавної некомерційної організації «Національна Асоціація Адвокатів України», затверджений рішенням Установчого з'їзду адвокатів України 17.11.2012 р.; Положення про Раду адвокатів України, затверджене Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. зі змінами, затвердженими позачерговим з'їздом адвокатів України 26–27 квітня 2014 р. тощо).

У підрозділі 2.3 «Гарантії діяльності та юридична відповідальність органів адвокатського самоврядування» визначено сутність категорії «гарантії» і запропоновано розмежування гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування на загальні та спеціальні. Надано характеристику вказаних гарантій.

Акцентовано увагу на тому, що органи адвокатського самоврядування мають право на законопроектну діяльність. Отже, гарантії їх діяльності щодо розроблення, розгляду, прийняття та оприлюднення власних локальних нормативно-правових актів, а також участь у підготовці пропозицій та нових редакцій законів України і підзаконних правових актів займають важливе місце у системі їх прав та обов'язків.

З'ясовано, що протиправні рішення органів адвокатського самоврядування, зокрема кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, у разі їх прийняття, не лише дискредитують інститут адвокатури, але й тягнуть за собою відшкодування спричиненої шкоди. Зосереджено увагу на тому, що у Законі України «Про запобігання корупції» відсутня згадка про органи адвокатського самоврядування, що може сприяти довільному тлумаченню належності членів кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України до переліку осіб, зазначених у п. 2 ч. 1 ст. 3 вказаного Закону як осіб, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах*» визначено, що наріжним каменем побудови систем адвокатської корпорації більшості європейських країн є принцип обумовленості їх організації особливостями судустрою, тобто органи адвокатського самоврядування утворюються у межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності). Інша особливість полягає у наявності з боку органів виконавчої (Міністерство юстиції) або судової влади державного контролю (нагляду) за органами адвокатського самоврядування.

Визначено особливості правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування у Франції, Італії, Іспанії, Німеччині, Сполучених Штатах Америки, Австрії. На основі аналізу польського досвіду функціонування органів адвокатського самоврядування, з'ясовано, що з'єднання (зібрання) палати адвокатів обирає як делегатів на Національний З'їзд Адвокатів, так і самого декана (голову) окружної ради. Тобто останній вже є представником регіональних адвокатів нарівні із делегатами Національного З'їзду Адвокатів. Тому цілком закономірно, що поряд з іншими представниками, обраними місцевими осередками органів адвокатського самоврядування, декани є рівноправними членами Національного З'їзду Адвокатури та Найвищої Ради Адвокатів і не потребують додаткових заходів для свого представництва. На підставі виокремлення кращих зразків зарубіжного досвіду, запропоновано зміни і доповнення до ч. 1 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

З'ясовано, що суттєвим є досвід Польщі щодо проведення кваліфікаційних іспитів. Їх проведення єдиним центральним органом сприяє формуванню єдиної та прозорої практики у досліджуваній сфері і виступає важелем запобігання корупції. Обґрунтовано доцільність передачі повноважень щодо організації та проведення кваліфікаційних іспитів та видачі свідоцтв за їх результатами Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури.

У підрозділі 3.2 «*Проблеми судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування*» визначено, що окрема група означених проблем пов'язана з реалізацією повноважень

органів адвокатського самоврядування. Зокрема, необ'єктивність окремих членів кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів при виникненні конфлікту інтересів з позивачем; перевищення радами адвокатів регіонів своїх повноважень як адміністраторів першого рівня Єдиного реєстру адвокатів України; наявність недостатнього контролю з боку рад адвокатів регіонів за своєчасністю сплати адвокатами щорічних внесків. Проаналізовано проблеми, пов'язані зі співвідношенням повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій регіонів і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, зокрема, наявність фактів судового оскарження кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями регіонів рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; невідповідність європейським стандартам порядку оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Розглянуто окрему категорію справ адміністративного судочинства, пов'язаних з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, зокрема, судове оскарження рішень з'їзду адвокатів України та конференцій адвокатів регіонів, зокрема щодо правомірності рішень Ради адвокатів України стосовно скликання останніх. Акцентовано увагу на тому, що при цьому Верховний Суд визнає законність таких рішень.

Найпоширенішими причинами цієї категорії оскаржень є внутрішні конфлікти адвокатської спільноти. Натомість це пов'язано з тим, що попри достатньо тривалий час існування (у різних формах) національного інституту адвокатського самоврядування, його легітимізація відбулася лише після прийняття Закону України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Аргументовано, що для будь-якої «молодої демократії», в умовах пошуку оптимальних форм діяльності, створення необхідного балансу між центральними і регіональними органами потребує усвідомлення та розв'язання значної кількості організаційних проблем, зокрема й у судовому порядку. З урахуванням зарубіжного досвіду, констатовано, що більш конструктивним є розв'язання внутрішніх проблем безпосередньо самими адвокатами, з використанням усіх важелів, наданих повноваженнями органів адвокатського самоврядування, на засадах головних принципів демократії, таких, як плюралізм, рівність, незалежний контроль тощо.

З'ясовано, що історично представники адвокатської професії завжди належали до категорії т. зв. «вільних професій». Зокрема, у Німеччині нині до складу Федеральної асоціації вільних професій входять Федеральна асоціація адвокатів (*Bundesrechtsanwaltskammer*) та Асоціація юристів Німеччини (*Deutscher Anwaltverein*). Водночас, як і у багатьох інших країнах Західної Європи, така система побудови органів адвокатського самоврядування детермінована судовим устроєм держави, що не зовсім відповідає самій сутності поняття «вільна професія». Розглянуто особливості організації органів адвокатського самоврядування за територіальним принципом в Україні і її вплив на забезпечення незалежності і автономності від судової влади.

У підрозділі 3.3 «Напрями удосконалення адміністративного законодавства у сфері функціонування органів адвокатського самоврядування» обґрунтовано необхідність усунення прогалин чинного законодавства у сфері адміністративного судочинства та досягнення сталості та єдності судової практики. Враховуючи, що органи адвокатського самоврядування є суб'єктами, уповноваженими здійснювати

публічно-владні управлінські функції, необхідно включити до ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України таку категорію суб'єктів, як «органи адвокатського самоврядування» та «кваліфікаційно-дисциплінарні» комісії (пп. 9, 10 Кодексу адміністративного судочинства України). З метою усунення неузгодженості між нормами регулювання сфер адміністративного судочинства та діяльності органів адвокатського самоврядування щодо строків реагування на відповідні окремі ухвали суду (судді) про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, слід доповнити норми ч. 5 ст. 249 Кодексу адміністративного судочинства України положенням щодо необхідності врахування судом строків проведення дисциплінарних проваджень суміжними судовій системі України правовими інститутами (прокуратурою та адвокатурою), виклавши її у такій редакції: «5. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання. Термін, необхідний для виконання, і строк для надання відповіді на окрему ухвалу щодо прокурора або адвоката суд встановлює з урахуванням строків, передбачених законодавством України, яке регулює діяльність органів, що здійснюють дисциплінарні провадження щодо прокурорів або адвокатів».

Аргументовано необхідність сприяння балансу між національними та регіональними інтересами адвокатської спільноти. Спираючись на досвід органів адвокатського самоврядування Польщі щодо обов'язковості членства голови (декана) регіональної ради органу самоврядування у раді загальнонаціонального рівня, запропоновано доповнити положення ч. 2 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» суб'єктом Ради адвокатів України і викласти її у такій редакції: «2. До складу Ради адвокатів України входять: по одному представнику від кожного регіону, які обираються конференцією адвокатів регіону, голова і два заступники голови, які обираються шляхом голосування з'їздом адвокатів України, голови рад адвокатів регіонів», а також внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретико-методологічне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – удосконалення адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування в Україні на доктринальному і нормативно-правовому рівнях. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку висновків, узагальнень, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Поняття самоврядної організації можна визначити як інститут публічного права, створений на підставі закону, який виконує низку суспільно значущих функцій, пов'язаних з реалізацією публічного інтересу, у певній професійній сфері. У зв'язку з недостатньою розробленістю теоретико-методологічного та понятійного апарату функціонування самоврядних організацій завданням науки адміністративного права має стати, передусім, обґрунтування належності відносин, які виникають у сфері діяльності самоврядних (саморегульованих) організацій, до предмету адміністративного права.

2. З огляду на особливості органів адвокатського самоврядування, їх функції у системі публічного управління можна сформулювати як визначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у підзаконних (локальних) правових актах основні напрями реалізації покладених на вказані органи завдань, вирішення яких у сукупності має сприяти повній реалізації в адвокатській діяльності принципів верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. У системі публічного управління органи адвокатського самоврядування виконують функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу, встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності, захисну та забезпечувальну функції, для реалізації яких ним надано низку повноважень, зокрема делегованих державою.

3. Розвиток органів адвокатського самоврядування у період перебування українських земель у складі СРСР (1918–1991) відбувався під домінуючим впливом державного регулювання, спрямованого на одержавлення адвокатури та її підпорядкування партійному апарату і органам виконавчої влади. Характерними рисами цього етапу є утворення колективних органів адвокатської спільноти рішеннями державних органів; штучне роз'єднання спільноти на регіональні осередки за умов браку можливостей для вирішення правниками своїх загальних проблем; пряме втручання органів державного управління у всі сфери діяльності адвокатури, зокрема щодо прийому до членства у корпорацію, здійснення дисциплінарної практики, підтримки професійних стандартів тощо. Цей етап складався з таких періодів та мав такі організаційні форми: а) 1918–1938 рр. – період пошуку оптимальної для радянської влади організації адвокатури, під час якого державною владою були утворені регіональні колегії захисників, як орган врядування радянської адвокатури (декрети «Про суд» 1917–1918 рр.; «Положення про адвокатуру УСРР» 1922 р. та ін.); б) 1939–1962 рр. – період створення системи організації радянської адвокатури у формі органів квазі-самоврядування: колегій адвокатів, що складались із загальних зборів, президії та контрольно-ревізійної комісії («Положення про адвокатуру СРСР» 1939 р.); в) 1962–1991 рр. – період підтримання функціонування системи організації радянської адвокатури у формі колегій адвокатів, утворених у 30-ті рр. ХХ ст., з певним посиленням управлінських функцій державних органів влади у сфері керівництва колективними органами української адвокатури («Положення про адвокатуру Української РСР» 1962 р.; Закон УРСР «Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР» 1980 р.). Характерною ознакою перших двох періодів було недопущення з боку державної влади утворення загальнонаціональних органів адвокатського самоврядування у формі з'їзду, сприяння зменшенню впливу адвокатських спільнот, їх замкненості винятково на вирішенні місцевих питань.

4. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування являє собою закріплене на загальному законодавчому та локальному рівнях їх положення у державі та суспільстві, виступає правовим фундаментом їх функціонування як суб'єктів адміністративно-правових відносин, і складається з прав, обов'язків, юридичної відповідальності та гарантій діяльності вказаних органів.

5. Залежно від функцій органів адвокатського самоврядування їх, права та обов'язки можна класифікувати у такий спосіб: а) повноваження з реалізації функції формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу: організація та проведення кваліфікаційних іспитів і дисциплінарних проваджень, що здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; розгляд оскаржень рішень регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, рад адвокатів регіонів тощо, що здійснюється Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури; б) повноваження з реалізації функції встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності: затвердження з'їздом адвокатів України правил адвокатської етики та узагальнення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури дисциплінарної практики регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій; в) повноваження з реалізації захисної функції: зобов'язання Ради адвокатів України та рад адвокатів регіонів щодо сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів; право кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури прийняти рішення про закриття дисциплінарної справи стосовно адвоката при розгляді матеріалів щодо дисциплінарного проступку; г) повноваження органів адвокатського самоврядування з реалізації забезпечувальної функції (представницькі повноваження відносно суб'єктів адвокатської діяльності, зокрема, повноваження регіональних конференцій адвокатів щодо обрання делегатів на з'їзд адвокатів України та представників до складу Ради адвокатів України і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури тощо; повноваження, пов'язані із взаємодією з центральними органами державної влади (зокрема, щодо надання проектів законів та пропозицій у сфері правової допомоги до Верховної Ради України та ін.).

6. Гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу і являють собою сукупність загальних та спеціальних умов і засобів реалізації прав та обов'язків органів адвокатського самоврядування, що забезпечують їх діяльність. До загальних гарантій діяльності органів адвокатського самоврядування належать: політичні, правові, економічні, культурні. До спеціальних: а) гарантії, що визначають автономність органів адвокатського самоврядування: забезпечення державою незалежності адвокатури; право адвокатів на самостійне вирішення питань організації та діяльності адвокатури шляхом утворення Національної асоціації адвокатів України; право Національної асоціації адвокатів України мати власний статут, що забезпечує їй організаційну відокремленість у системі публічного управління; право обрання членів органів, через які організаційно діє адвокатське самоврядування, та бути обраними до їх складу (вказане право мають винятково адвокати України); б) гарантії забезпечення законності діяльності органів адвокатського самоврядування: обов'язковість виконання всіма адвокатами рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а також рішень конференцій та рад адвокатів регіонів – адвокатами, зареєстрованими у відповідному регіоні; віднесення невиконання рішень органів адвокатського самоврядування до дисциплінарних проступків; особливий порядок проведення органами адвокатського самоврядування дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів; порядок оскарження рішень регіональних рад та кваліфікаційно-дисциплінарних комісій

адвокатури до Ради адвокатів України; право адвокатів, зокрема керівників органів адвокатського самоврядування, звертатися до суду щодо визнання незаконними актів цих органів; система підзвітності та підконтрольності органів адвокатського самоврядування; в) фінансові гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: наявність автономних бюджетів, які формуються за рахунок плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних та добровільних внесків адвокатів тощо; право Ради адвокатів України встановлювати розміри плати за складання кваліфікаційного іспиту, щорічних внесків адвокатів, відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії; право конференцій адвокатів регіонів та з'їзду адвокатів України затверджувати кошториси відповідних органів адвокатського самоврядування; право рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України, голів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та Ради адвокатів України розпоряджатися коштами та майном відповідних органів адвокатського самоврядування належно до затверджених кошторисів; захист порядку утворення і діяльності власних органів контролю у фінансово-господарській сфері (ревізійні комісії адвокатів регіону та Вища ревізійна комісія адвокатури); г) інформаційно-правові гарантії: захист права органів адвокатського самоврядування на отримання необхідної інформації від органів державної влади, місцевого самоврядування тощо, забезпеченого встановленням відповідальності за відмову в її наданні, несвоєчасному або неповному наданні тощо; система забезпечення Національною асоціацією адвокатів України доступу та відкритості інформації стосовно адвокатів України шляхом функціонування Єдиного реєстру адвокатів України; повноваження Ради адвокатів України щодо заснування засобів масової інформації від імені Національної асоціації адвокатів України, визначення друкованого органу та забезпечення ведення офіційного веб-сайту тощо; обов'язковість оприлюднення рішень з'їзду адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України та щорічної фінансової звітності органів адвокатського самоврядування тощо; г) нормотворчі гарантії діяльності органів адвокатського самоврядування: повноваження З'їзду адвокатів України щодо затвердження Статуту Національної асоціації адвокатів України, положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури, як їх установчих документів тощо; право Ради адвокатів України на затвердження положень про раду адвокатів регіону, про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, про ревізійну комісію адвокатів регіону, що є їх установчими документами, тощо; надання державою Раді адвокатів України повноважень щодо розробки за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проектів законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури.

7. Найбільший інтерес для України становить досвід адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування Польщі. Порівняльний аналіз адміністративно-правового статусу Ради адвокатів України і Найвищої Ради Адвокатів Польщі та її Президії свідчить, що Рада адвокатів України поєднує у собі елементи правового статусу обох вказаних органів адвокатського самоврядування Польщі. Враховуючи, що за своїми функціями і фактичним

адміністративно-правовим статусом Рада адвокатів України – це найвищий орган самоврядування в системі Національної асоціації адвокатів України між з'їздами адвокатів України, спираючись на досвід і нормативно-правове регулювання діяльності органів адвокатського самоврядування Польщі, з метою усунення окремих суперечностей в адвокатській спільноті України, запобігання безпідставних оскаржень рішень Ради адвокатів України, необхідно внести низку змін до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема до ч. 1 ст. 55, яку викласти у такій редакції: «У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України, якій з'їздом адвокатів України можуть бути делеговані окремі повноваження». З урахуванням досвіду держав Європейського Союзу із питань взаємодії з органами державної влади, доречно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» внести доповнення такого змісту: «Проекти Законів та підзаконних актів, зміст яких регулює прямо чи опосередковано адвокатську діяльність в Україні, розробляються з обов'язковим залученням представників, визначених Національною асоціацією адвокатів України».

8. До проблем судової практики, пов'язаної з реалізацією адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування, належать прогалини та суперечності чинного законодавства, оскільки нормотворчість не завжди встигає за суспільними змінами і новаціями практичної діяльності. Враховуючи, що органи адвокатського самоврядування належать до кола суб'єктів публічних відносин, запропоновано доповнити п. 10 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України категорією суб'єктів «органи адвокатського самоврядування», а п. 9 – категоріями «кваліфікаційно-дисциплінарних» та «органів адвокатського самоврядування».

9. Дослідження особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування дає підстави стверджувати, що система органів адвокатського самоврядування в Україні довела свою спроможність у виконанні визначених перед нею державою та адвокатською спільнотою завдань. Однак певні аспекти адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування потребують свого подальшого удосконалення з метою оптимізації механізму їх функціонування. З огляду на означене, необхідно:

– враховуючи національний та європейський досвід, необхідно внести зміни до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», спрямовані на оптимізацію терміну повноважень посадових осіб та членів органів адвокатського самоврядування (зокрема, ч. 2 ст. 48, ч. 2 ст. 50, ч. 2 ст. 51, ч. 3 ст. 52, ч. 2 ст. 53, ч. 3 ст. 55);

– з урахування досвіду Польщі з питань взаємодії з органами державної влади, внести низку доповнень до ч. 4 ст. 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 40 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ч. 12 Положення про Міністерство юстиції України щодо співпраці та надання звітів з питань діяльності адвокатури, зокрема щодо діяльності комісій з оцінювання якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги, та інших питань, що належать до компетенції Кабінету Міністрів України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гвоздїй В. А. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адміністративно-правових відносин. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 30–34.
2. Гвоздїй В. А. Методологічні засади дослідження правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій у науці адміністративного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 2. С. 81–84.
3. Гвоздїй В. А. Генеза розвитку органів адвокатського самоврядування в західній Європі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 14–17. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/3.pdf.
4. Гвоздїй В. А. Розвиток підходів до розуміння адміністративно-правового статусу самоврядних (саморегульованих) організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 3 (28). С. 38–41.
5. Гвоздїй В. А. Функції органів адвокатського самоврядування у системі органів публічного управління. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 39–42.
6. Гвоздїй В. А. Збалансованість адміністративно-правового забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 10–14.
7. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти розвитку органів адвокатського самоврядування (1917–1962 рр.). *Правова позиція*. 2020. № 1. С. 22–25.
8. Гвоздїй В. А. Адвокатура України: історія та сучасність, досвід та перспективи. *Адвокатура України: історія та сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Тернопіль, 25 січня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 5–9.
9. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут адвокатури України як об'єкт наукових досліджень, професійного вивчення і популяризації. *Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук*: матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.): у 2-х частинах. Дніпропетровськ, 2014. Ч. 2. С. 11–14.
10. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Інститут Адвокатури – запорука розвитку громадянського суспільства. *Філософсько-світоглядні та міждисциплінарні проблеми гуманітарного розвитку сучасного суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 липня 2015 р.). Київ, 2015. С. 83–85.
11. Гвоздїй В. А. Нова українська європейська адвокатура: напрями розвитку. *Адвокатура України: історія та сучасність*: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфіровича Витвицького (м. Львів, 24 листопада 2015 р.). Львів, 2015. С. 3–6.
12. Гвоздїй В. А., Василик І. Б. Характеристика і зміст навчальної дисципліни «Адвокатура України: практикум» для курсантів ІКВС та слухачів навчально-професійних програм відомчих навчальних закладів державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ, 2015. С. 448–451.
13. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові відносини у системі органів адвокатського самоврядування. *Європейський вимір реформування публічного управління в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24 листопада 2016 р.). Київ, 2016. С. 186–187.

14. Гвоздїй В. А. Реформування інституту адвокатури України: загрози і виклики. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2018 р.). Одеса, 2018. С. 27–31.

15. Гвоздїй В. А. Адміністративно-правові аспекти функцій органів адвокатського самоврядування. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 60–64.

16. Гвоздїй В. А. Розвиток адвокатського самоврядування як фактор зміцнення національної безпеки. *Військова освіта і наука: сьогоднішня та майбутня*: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 12–14.

17. Гвоздїй В. А. Провідні тенденції адміністративно-правового забезпечення функціонування органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 грудня 2019 р.). Харків, 2019. С. 86–87.

18. Гвоздїй В. А. Самоврядна організація як інститут захисту прав представників адвокатури у сфері публічного управління. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 71-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2019 р.). Київ, 2019. С. 112–113.

19. Гвоздїй В. А. Розвиток нормотворчості у сфері адміністративно-правового регулювання статусу самоврядних організацій. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 72–75.

20. Гвоздїй В. А. Розвиток органів адвокатського самоврядування. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 січня 2020 р.). Харків, 2020. С. 33–34.

21. Гвоздїй В. А. Функціональний підхід до призначення органів адвокатського самоврядування як суб'єктів адміністративного права. *Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12–13 лютого 2020 р.). Львів, 2020. С. 40–41.

22. Гвоздїй В. А. Цільові аспекти підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення органів адвокатського самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті академіка Л. П. Юзькова (м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 100–102.

АНОТАЦІЯ

Гвоздїй В. А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2020; Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2020.

Дисертація є однією з перших спроб визначити особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування і сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення. На підставі аналізу адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування та особливостей виконання ними функцій публічного управління, доведено, що органи адвокатського самоврядування здійснюють самоврядне управління, є суб'єктами адміністративно-правових відносин, наділені владними повноваженнями щодо об'єкта управління (адвоката) і мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати вказані об'єкти управління.

У роботі вдосконалено періодизацію розвитку органів адвокатського самоврядування та запропоновано класифікацію їх прав, обов'язків та гарантій. Здійснено узагальнення особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування у зарубіжних державах. Сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування в Україні.

Ключові слова: публічне управління, самоврядне управління, самоврядні організації, делеговані повноваження, адміністративно-правовий статус, органи адвокатського самоврядування.

АННОТАЦІЯ

Гвоздий В. А. Административно-правовой статус органов адвокатского самоуправления. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2020; Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2020.

Дисертація являється однією з перших спроб визначити особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоуправління і сформулювати пропозиції та рекомендації по його удосконаленню. На основі аналізу адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоуправління, доведено, що вони являються суб'єктами адміністративно-правових відносин, наділені властними повноваженнями, мають право видавати юридично-владні приписи.

В роботі удосконалено періодизацію розвитку органів адвокатського самоуправління, запропоновано класифікацію прав і обов'язків органів адвокатського самоуправління, побудована по критерію виконуваних ними функцій. Оновлено підходи до сутності гарантій органів адвокатського самоуправління, охарактеризовані тенденції розвитку судової практики в досліджуваній сфері. Обобщені особливості адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоуправління в зарубіжних державах. Сформульовані пропозиції по внесенню змін і доповнень до законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, якими визначено адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоуправління в Україні.

Ключевые слова: публичное управление, самоуправление, самоуправляющиеся организации, делегированные полномочия, административно-правовой статус, органы адвокатского самоуправления.

SUMMARY

Gvozdiy V. A. Administrative and legal status of lawyers' self-government bodies. – *Qualification Research as the Manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informational law. – PJSC «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», Kyiv, 2020; Ternopil National Economic University, Ternopil, 2020.

The dissertation is one of the first attempts to determine the peculiarities of the administrative and legal status of the lawyers' self-government bodies and to formulate proposals and recommendations for its improvement. The author substantiates, on the basis of an analysis of the administrative-legal status of the bodies of advocate self-laziness, that they exercise self-government, which is included in the formula for the specialty of the science of administrative law, are subjects of administrative-legal relations, are endowed with powers, have the right to issue legally authoritative prescriptions.

The author formulates the concept of the functions of the bodies of advocate self-government in the public administration system as defined in the Law of Ukraine «On the Bar and Advocate's Activity» and in the by-laws (local) legal acts, the main directions for the implementation of the tasks assigned to these bodies. The solution of these tasks should contribute to the full implementation of the principles of the rule of law, legality, independence, confidentiality and avoidance of conflicts of interest in advocacy.

The work improves the periodization of the development of the bodies of advocate self-government. The author substantiates that the development of advocate self-government bodies during the period when the Ukrainian lands were part of the USSR (1918–1991) took place under the dominant influence of state regulation aimed at the nationalization of the bar and its subordination to the party apparatus and executive authorities.

The administrative and legal status of lawyers' self-government bodies is their position in the state and society, enshrined at the general legislative and local level, acts as the legal foundation of their functioning as subjects of administrative and legal relations and consists of rights, duties, features of legal responsibility and guarantees of the activities of these bodies.

The author proposes a classification of the rights and obligations of lawyers' self-government bodies, based on the criterion of their functions. The approaches have been updated to the essence of the guarantees of the lawyers' self-government bodies, the tendencies in the development of judicial practice in the studied area are characterized. Features summarized the administrative and legal status of the lawyers' self-government bodies in foreign countries. The proposals are formulated to introduce amendments and additions to legislative and subordinate regulatory legal acts, which determine the administrative and legal status of the bodies of advocate self-government in Ukraine.

Key words: public administration, self-government, self-governing organizations, delegated authority, administrative and legal status, bodies of advocate self-government.

Підписано до друку 26.08.2020 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А028-20. Тираж 100 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua